

ISSN 1373: 796-053.5

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ФІЗКУЛЬТУРНОЇ ТА СПОРТИВНОЇ ЛЕКСИКИ У ШКОЛЯРІВ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

Оксана ДУМИЧ, Ігор ЛАПІЧАК, Орест ЛЕСЬКО, Зоряна ВАСИЛЬКО

*Львівський державний університет фізичної культури
Львівський національний університет імені Івана Франка*

Анотація. У статті подаються окремі теоретико-методичні аспекти формування фізкультурної і спортивної лексики у школярів молодшого шкільного віку. Для більш ефективного формування фізкультурної і спортивної лексики в учнів молодшого шкільного віку запропоновано розширену класифікацію фізкультурних і спортивних термінів та надано практичні рекомендації для їх формування.

Ключові слова: фізкультурна та спортивна термінологія, молодші школярі, теоретичні знання, типологічні групи

Постановка проблеми. Упровадження української мови у фізкультурну і спортивну практику є однією з важливих сучасних проблем.

Слова або словосполучення, що застосовуються у фізичній культурі та спорті, закріплюються в термінах. Спортивний термін – це слово або сполучення слів, пов'язані для точної назви предметів, явищ, вправ, рухів у фізичному вихованні та спорті. Термін характеризується єдністю номінації [1, 5].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Ґрунтовна праця з дослідження спортивної термінології належить Михайлу Паночкові (формування, становлення та її розвиток) [3; 4; 5]. Дослідженням окремих аспектів спортивної лексики займалися також такі вчені як: І. Янків (історико-методологічний аналіз) [8]; В. Осінчук, І. Попеску (спортивні терміни) [2], Ю. Шанін (олімпійський словничок) [7]; О. Боровська (порівняння національних і інтернаціональних спортивних термінів) [1] та ін.

Метою нашого дослідження є подальше вивчення української фізкультурної і спортивної термінології та шляхів її розвитку, а також вивчення особливостей формування сучасної фізкультурної та спортивної лексики у молодших школярів. Для досягнення мети дослідження ми поставили такі завдання:

- вивчити джерела поповнення і розвитку фізкультурної та спортивної лексики;
- виділити у фізкультурній та спортивній термінології тематичні групи;
- визначити особливості формування фізкультурної та спортивної лексики у школярів молодшого шкільного віку;
- розробити практичні рекомендації щодо засвоєння фізкультурної та спортивної термінології учнями молодшого шкільного віку.

Для вирішення поставлених у роботі завдань застосовувались такі методи дослідження:

- аналіз літературних джерел;
- лекситування;
- методи математичної статистики.

Результати дослідження та їх обговорення. Важливою складовою проблеми формування української мови в практику фізичної культури та спорту є формування фізкультурної і спортивної лексики в різних групах населення України. Вирішенню цієї проблеми може сприяти раціонально організоване навчання в загальноосвітніх школах. Аналіз процесу формування фізкультурної і спортивної лексики може суттєво

підвищити його ефективність. Важливу роль у цьому відіграє класифікація термінів, тобто поділ їх на групи за певними спільними ознаками.

Мовознавець М. Паночко запропонував свій підхід до класифікації, поділивши спортивну термінологію на дві групи [6]:

- назви на позначення предметів, процесів, властивостей;
- назви на позначення осіб.

Проаналізувавши підхід М. Паночка та інші сучасні літературні джерела з проблеми фізкультурної і спортивної термінології [3, 8], ми пропонуємо першу типологічну групу поділити на 13 типологічних підгруп і таким чином розширити класифікацію фізкультурних і спортивних термінів. Другу типологічну групу – на позначення осіб – залишити без змін. Крім того, пропонуємо додати типологічну підгрупу термінів на позначення різних напрямів фізичної культури та спорту. Таким чином уся фізкультурна та спортивна термінологія може бути поділена на 15 типологічних підгруп. (Див. рис. 1)

Рис. 1. Класифікація фізкультурних та спортивних термінів

Більш глибока деталізація термінів дозволить точніше диференціювати та визначати окремі терміни, описувати їх, характеризувати тощо.

Точне і доступне тлумачення терміну є важливою передумовою його засвоєння. Визначення суті характеристик певного поняття дозволяє більш швидко та якісно засвоїти його. Виходячи з цього, ми проаналізували фізкультурну і спортивну термінологію, передбачену для вивчення молодшими школярами у рамках навчальної програми “Основи здоров’я і фізична культура” (2001 р.) на приналежність до виокремлених нами тематичних груп. Навчальною програмою передбачається вивчення молодшими школярами понад двохсот фізкультурних і спортивних термінів, які ми розділили за вказаними типологічними підгрупами.

Крім цього нами виявлено, що у навчальній програмі для молодших школярів не зустрічається жоден термін, що належить до наступних типологічних груп:

- назви на позначення приладів для фіксування і обліку спортивних досягнень;
- назви на позначення часових відношень періоду ігрового часу;
- назви на позначення результатів спортивної дії;
- назви на позначення спортивних організацій та об'єднань.

Те, що у навчальній програмі для молодших школярів не зустрічаються спортивні терміни, що належать до вказаних вище типологічних груп, не означає, що відповідні терміни не можуть засвоюватися школярами.

Необхідно зазначити, що фізкультурні і спортивні терміни, які належать до різних типологічних груп, представлені в програмі нерівномірно. Найбільша кількість термінів (близько 200) належить до типологічної групи, яка позначає дію, процеси, властивості. Виділення типологічних груп і віднесення до них окремих термінів з навчальної програми дозволить, на нашу думку, запропонувати певні методичні підходи для кращого засвоєння термінів. Враховуючи велику кількість та специфіку фізкультурних і спортивних термінів, доцільно засвоєння їх школярами організувати у процесі виконання фізичних вправ.

Проблема формування фізкультурної та спортивної лексики у молодших школярів може розглядатися як окрема педагогічна проблема. Але шляхи її вирішення пов'язані у тісному зв'язку з вирішенням основних завдань фізичного виховання як педагогічного процесу. У цьому аспекті вона тісно переплітається із завданнями формування світогляду спеціальних фізкультурних знань нових рухових умінь і навичок, фізичного і морального виховання. Водночас процес фізичного виховання має свою специфіку, яка визначається переважаючим впливом на рухові якості людини, безсереднім створенням оздоровчого ефекту. Це суттєво позначається на методиці формування теоретичних знань фізкультурної і спортивної лексики молодших школярів. На сучасному етапі розвитку загальноосвітньої школи продовжується пошук шляхів вдосконалення як навчально-виховного процесу загалом, так і шляхів вирішення окремих його завдань, зокрема формування теоретичних знань фізкультурної і спортивної лексики школярів.

Для визначення особливостей формування фізкультурної і спортивної лексики ми провели опитування вчителів фізичної культури молодших класів. Загалом було опитано 100 вчителів фізичної культури.

При оцінці рівня володіння фізкультурною лексикою молодших школярів 3 % вчителів оцінили його як дуже низький, 57 % – низький, 40 % – середній. Жоден із вчителів не оцінив його як високий, або дуже високий. Вказані оцінки частково підтверджують критичне ставлення до змісту розділу "Теоретичні знання" навчальної програми, хоча в їх основі можуть бути і недоліки, пов'язані з процесом навчання, недостатністю методики.

Висловлюючись про систематичність роботи учителів над засвоєнням фізкультурних та спортивних термінів молодшими школярами 64 % опитаних зазначили, що робота ведеться постійно, 13 % – часто, 23 % – інколи. Ці дані свідчать, що далеко не всі вчителі приділяють належну увагу проблемі формування фізкультурних і спортивних термінів у молодших школярів.

Окрім цього, учителям було запропоновано оцінити рівень висвітлення питання формування фізкультурних знань молодших школярів у методичній літературі. 60 % вчителів оцінили його як низький, 37 % належний, 0 % – високий, 3 % – не змогли дати відповідь.

Результат опитування свідчить про те, що існує потреба дослідження процесу формування фізкультурних знань у молодших школярів, визначення його змісту, розроблення методичних посібників для вчителів.

Формування фізкультурних знань молодших школярів в основному відбувається на уроках фізичної культури. Для вирішення цієї проблеми 12 % опитаних учителів відводять 2-3 хв. уроку, 14 % – 4-5 хв., 40 % – 5-10 хв., 25 % – 10-15 хв., 6 % – 20-30 хв.

Найбільший відсоток опитаних для формування теоретичних знань виділяє від 5 до 10 хв. уроку. Викликає інтерес досвід учителів, які для вирішення цієї проблеми відводять 20-30 хв. уроку. Очевидно, що такі вчителі здійснюють процес формування теоретичних знань і під час виконання рухових завдань.

Методичне забезпечення навчального процесу з фізичної культури школярів постійно вдосконалюється. Як значний здобуток у цьому напрямку можна назвати появу підручників з предмету “Фізична культура” для учнів 1, 2, 3, 4-их класів. Визначено, що лише 67 % опитаних використовують такі підручники.

З метою виявлення практичного досвіду використання контролю при формуванні теоретичних знань молодших школярів було поставлено питання про частоту перевірки знань. 27 % учителів здійснюють перевірку на кожному уроці, 43 % – після кожної вивченої теми, 30 % – на підсумковому занятті в кінці навчального року. На основі наведених даних можна стверджувати, що перевірка теоретичних знань не у всіх учителів має систематичний характер.

Виявляючи основні форми перевірки теоретичних знань молодших школярів, встановлено, що усне опитування використовує 70 % опитаних, оцінку роботи учнів учителем – 43 %, самооцінку учнями своїх дій – 30 %, перевірку домашніх завдань – 30 %, оцінку учнями дій колег – 20 %, контрольну роботу – 20 %. Усне опитування використовується найчастіше. Дивує, що 30 % учителів не використовує таку форму контролю теоретичних знань молодших школярів. Це може свідчити про неналежне ставлення до контролю за процесом формування теоретичних знань.

Висновки

У результаті опитування ми виявили окремі методичні особливості формування фізкультурної і спортивної лексики молодших школярів. Це стало причиною детальнішої класифікації фізкультурних та спортивних термінів, у якій пропонуємо виділити 15 типологічних підгруп, що дозволяє точніше диференціювати і визначати окремі фізкультурні і спортивні терміни, а також полегшити процес їх вивчення та засвоєння учнями молодших класів.

Під час уроків фізичної культури поряд з виконанням тих чи інших фізичних вправ паралельно формується розуміння фізкультурної і спортивної термінології. Для більш ефективного формування фізкультурної і спортивної лексики у молодших школярів нами розроблено наступні практичні рекомендації.

1. На уроках фізичної культури пропонуємо використовувати питоми українські спортивні терміни. У разі, якщо немає таких відповідників, використовувати запозичені, обов'язково роз'яснюючи школярам їх значення. Вивчення окремих фізкультурних і спортивних термінів може бути домашнім завданням.

2. При формуванні фізкультурної і спортивної лексики радимо застосовувати засоби наочності. Використання наочності є необхідним, оскільки забезпечує оптимальне засвоєння матеріалу.

3. На основі смислових відношень між фізкультурними і спортивними термінами необхідно розробити елементи поетапного формування розуміння фізкультурної і спортивної термінології. Різноманітні фізичні вправи, ускладнені мовними завданнями, сприяють засвоєнню фізкультурної і спортивної термінології. Такі вправи водночас викликають інтерес школярів, активізують їх увагу, інтелектуальний потенціал, пробуджують емоції, і таким чином поживляють заняття, вносять у нього елемент новизни. Особливо цікавими для школярів будуть вправи, що мають творчий проблемний характер. Вони розвивають у школярів важливе уміння – обдумувати та

інтерпретувати інформацію залежно від поставлених завдань, користуватися наявними знаннями в новій ситуації. Мовні завдання, що супроводжують фізичні вправи, повинні бути максимально наближеними до теми, цікавими та подаватися систематично.

Подальші дослідження, на нашу думку, можуть розвиватися у напрямі розроблення методики поетапного формування фізкультурної і спортивної лексики у школярів.

Список літератури

1. Боровська О.В. Співвідношення національних та інтернаціональних термінів в українській термінології галузі фізичної культури та спорту: Автореф. дис. канд. філол. наук 10.02.01 / Інститут української мови НАН України. – К., 2004. – 5 с.
2. Осінчук В.Г., Попеску І.К. Визначення основних спортивних термінів фізичної культури і спорту: Навчальний посібник. – К.: ЛДУ, 1995. – 200 с.
3. Паночко М.М. Інтернаціоналізми української спортивної термінології // Науковий прогрес і проблеми термінології: Тези доп. республ. конф. (Львів, травень, 1980). – К.: Наук. думка, 1980. – 54 с.
4. Паночко М.М. Семантика спортивних термінів як результат метафоризації // Дослідження з словотвору та лексикології. – К.: Вища шк., 1985. – С. 90-92.
5. Паночко М.М. Спортивна лексика на уроках мови // Українська мова і література в школі. – 1980. – № 7. – С. 54-60.
6. Паночко Н.М. Украинская спортивная лексика: Автореф. дисс... канд. філол. наук: 10.02.02. Киев. госуд. педагог. ин-т им. А.М. Горького. – К., 1978. – 9 с.
7. Шанін Ю.В. Олімпійський словничок // Українська мова і література в школі. – 1980. – № 5. – С. 69-71.
8. Янків І.Т. Українська спортивна термінологія (історико-методологічний аналіз) / Автореф. дис... канд. наук з фізичного виховання та спорту: 24.00.02. Волин. держ. ін-т фіз. виховання та спорту. – Луцьк, 2000. – 32 с.

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ ФОРМИРОВАНИЯ ФИЗКУЛЬТУРНОЙ И СПОРТИВНОЙ ЛЕКСИКИ У ШКОЛЬНИКОВ МЛАДШЕГО ШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА

Оксана ДУМЫЧ, Игорь ЛАПИЧАК, Орест ЛЕСЬКО, Зоряна ВАСИЛЬКО

*Львовский государственный университет физической культуры
Львовский национальный университет имени Ивана Франко*

Аннотация. В статье изложены отдельные теоретико-методические аспекты формирования физической и спортивной лексики у школьников младшего школьного возраста. Для более эффективного формирования физической и спортивной лексики школьников младшего школьного возраста предложена расширенная классификация физической и спортивной терминологии и поданы практические рекомендации по ее формированию.

Ключевые слова: физкультурная и спортивная терминология, младшие школьники, теоретические знания, типологические группы.

THEORETICAL AND METODICAL ASPECTS
OF ATHLETIC AND SPORTING VOCABULARY FORMING
AMONG JUNIORS

Oksana DUMICH, Igor LAPYCHAK, Orest LESKO, Zoriana VASIL'KO

Lviv State University of Physical Culture

Lviv National University by Ivan Franko

Abstract. Generalized theoretical and methodical aspects of athletic and sporting vocabulary forming among schoolchildren are given. For more effective forming of athletic and sporting vocabulary of schoolchildren the extended classification of athletic and sporting terms is offered and practical recommendations are given.

Key words: athletic and sporting terminology, junior schoolchildren, theoretical knowledge, tipological groups.